

Vuosi 2002 - ripeän talouskasvun aikaa Baltian maissa

T u u l i K o i v u

Viime vuosi oli Virossa, Latviassa ja Liettuassa nopean taloudellisen kehityksen aikaa. Huolimatta talouskas-

vun hiipumisesta Baltian maiden tärkeimmällä vientimarkkina-alueella, EU:ssa, tuotannon kasvu jatkui Baltiassa vahvana. Viennin kasvun hidastuttua kasvua ylläpiti vahva kotimainen kysyntä, jota kasvativat palkkojen ripeä nousu sekä työttömyyden vähentyminen. Alhainen korkotaso kannusti luottojen määrään kasvattamiseen ja investointeihin.

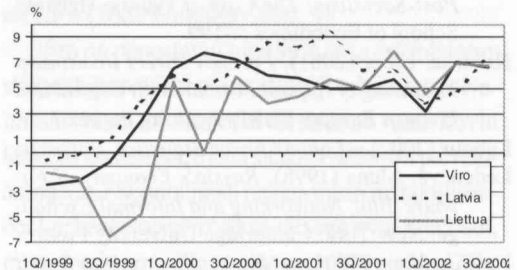
Toisaalta vahva kotimainen kysyntä ja viennin vaikeudet johtivat suureen kauppataaseen vajeeseen varsinkin Virossa. Ulkoisen tasapainon säilyttäminen onkin yksi Baltian maiden suurimpia haasteita lähivuosina. Lisähaasteita maille tuo lähestyvä EU-jäsenyys, jonka odotetaan kiristävän kilpailua monilla aloilla. Samaan aikaan Baltian maiden on aloitettava valmistautuminen väestön ikääntymisen mukanaan tuomiin lisäkustannuksiin.

Kasvu ripeää useimmilla tuotannonaloilla

Kun talouskasvu vuoden 2002 alussa hiipui Baltian maiden tärkeimmällä vientimarkkina-alueella EU-maissa, uskottiin myös Baltian maissa tuotannon kasvun tämän seurauksena hidastuvan. Baltian taloudet osoittautuivat kuitenkin odotettua kestävämmiksi, ja jo maaliskuussa kasvuvauhti alkoi kiihtyä uudelleen useimmilla aloilla. Tammi-syyskuussa reaalin bruttokansantuote kasvoi maiden tilasto-

keskusten keräämien tietojen mukaan Virossa 5,7 %, Latviassa 5,4 % ja Liettuassa 6,1 %. Vaikka kasvun ennakoitaan hieman hidastuneen viime vuoden viimeisellä neljänneksellä, oli koko vuoden 2002 kasvu vaikkapa EU-maihin verrattuna erittäin ripeää.

Kuvio 1. Bruttokansantuotteen %-muutos Baltian maissa

Lähde: Maiden tilastoviranomaiset

Kasvu näkyi lähes kaikilla tuotannonaloilla. Palvelusektorin tärkeimmistä aloista nopeimmin kasvoivat kauppa ja rahoituspalvelut. Kuljetussektorilla lisääntyivät nopeimmin transitokuljetukset Viron ja Liettuan kautta. Latvian kuljetussektori ja varsinkin Ventspilsin satama kärsivät öljykuljetusten vähenemisestä. Muut kuljetukset Latvian satamien kautta kuitenkin jatkoivat kasvuaan. Kaikissa Baltian maissa rakentaminen lisääntyi viime vuonna selvästi. Asuntorakentamisen kasvun ohella varsinkin Virossa on meneillään myös suuria infrastruktuurihankkeita. Teollisuustuotanto jatkoi kasvuaan, vaikka kasvuvauhti selvästi hidastuikin vuoden 2001 huippuvauhdista.

Kaikille Baltian maille tärkeän elintarvikesektorin kasvu pysyi melko hitaana. Sen sijaan Virossa tekstiilisektorin tuotanto sekä koneiden ja laitteiden

valmistaminen lisääntyivät selvästi. Latviassa viime vuosi oli suosiollinen varsinkin kemianteollisuudelle ja rakennustarviketeollisuudelle. Liettuassa suurin osa teollisuudenaloista lisäsi viime vuonna tuotantoaan. Kuitenkin jalostetun öljyn tuotanto väheni edellisvuoteen verrattuna, kun öljynjalostamo Mazeikiu Nafta kärsi edelleen riittämättömistä öljyntoimituksista sekä osittain myös laitostensa vanhanaikaisuudesta ja tehottomuudesta. Viime kesänä Mazeikiu Naftassa tehtiin huomattavia omistajajärjestelyjä, joiden seurauksena amerikkalainen Williams luopui omistussuudesta liettualaisyhtiössä. Venäläinen öljy-yhtiö JUKOS puolestaan hankki enemmistöosuuden Mazeikiu Naftasta ja uuden järjestelyn uskotaankin tulevaisuudessa paremmin takaavan riittävät öljytoimitukset jalostamolle. Mazeikiu Naftan loppuvuoden 2002 tappiot jäivätkin pienemmiksi kuin vuotta aiemmin, vaikka öljytoimitusten määrä ei vielä ole saavuttanut aivan toivottua tasoa. JUKOS myönsi Mazeikiu Naftalle myös luototusta uudistustöihin, joiden arvellaan kestävän neljä vuotta ja maksavan noin 400 miljoonaa dollaria. Tavoitteena on parantaa jalostamon tuotannon laatua, jotta sen koko tuotanto tulevaisuudessa täyttää EU:n polttoaineille asettamat vaatimukset.

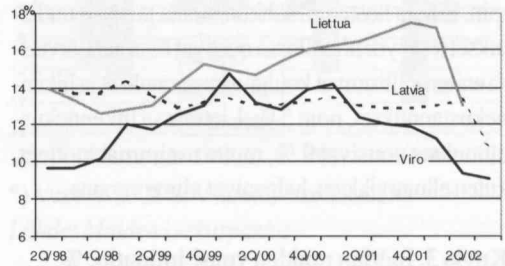
Kotimainen kysyntä talouskasvun tukijalkana

Kysynnän vähennyttyä vientimarkkinoilla Baltian maiden viime vuoden ripeää talouskasvua ylläpiti vahvimmin kotimainen kysyntä. Työllisyyden parantuminen ja palkkojen nousu lisäsivät kotitalouksien ostovoimaa. Investointeihin puolestaan kannustivat alhainen korkotaso ja lähestyvä EU-jäsenyys. Myös kotitalouksien lainakanta kasvoi viime vuonna reippaasti, kun sekä kulutus- että asuntolainat lisääntyivät.

Korkea työttömyys alkoi reippaan talouskasvun myötä vähentyä ensin Virossa. Viime vuonna myös Latvian ja Liettuan työttömyysasteet kääntyivät laskuun. Työllisyysaste ei kuitenkaan ole parantunut aivan odotettua vauhtia, vaan osittain työttömyyden lasku on seurausta mm. opiskelijoiden määrän kasvusta. Työjärjestö ILO:n määritelmien mukaan

syksyllä tehdyn kyselytutkimuksen tulokset kertovat, että työttömyysaste on Virossa noin 9 %, Latviassa 12 % ja Liettuassa 13 %.

Kuvio 2. Työttömyysaste (ILO) Baltian maissa

Lähde: Maiden tilastoviranomaiset

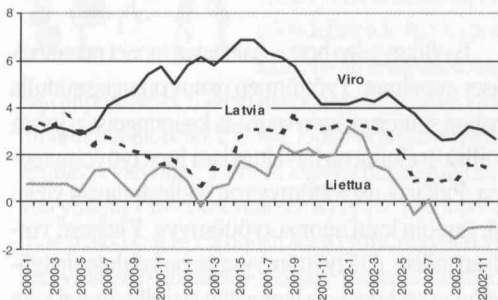
Työttömyyden hoitoa haittaavat monet rakenteelliset ongelmat. Työttömien osuus on maaseudulla paljon suurempi kuin suurissa kaupungeissa, joissa joillakin aloilla on havaittavissa jopa työvoimapulaa. Pitkäaikaistyöttömyys on huolestuttavan yleistä, samoin kuin nuorisotyöttömyys. Yleisesti voidaan todeta, että työttömyysaste on koulutetun työvoiman keskuudessa huomattavasti alhaisempi kuin kouluttamattomien henkilöiden piirissä.

Rakenteellisesta työttömyydestä kertoo myös se, että palkat ovat nousseet reippaasti samaan aikaan korkean työttömyysasteen kanssa. Keskimääräinen nimellispalkka oli syksyllä Virossa 10 %, Latviassa 7 % ja Liettuassa 8 % korkeampi kuin vuotta aiemmin. Kaikilla aloilla palkkakehitys ei kuitenkaan ole ollut yhtä nopeaa, vaan tietyillä aloilla, kuten rahoitussektorilla ja IT-alalla, palkat ovat nousseet muita aloja nopeammin. Huolimatta palkkojen ripeästä noususta Baltian maiden palkkataso on edelleen selvästi EU-maiden keskiarvoa alhaisempi. Keskimääräinen bruttokuukausipalkka oli syksyllä Virossa 370 euroa, Latviassa 300 euroa ja Liettuassa 330 euroa.

Paitsi nimellispalkat, myös reaali-palkat nousivat selvästi, sillä inflaatio oli viime vuonna ennätyksellisen hidasta kaikissa Baltian maissa. Joulukuussa kuluttajahinnat olivat Virossa 2,7 % ja Latviassa 1,4 % korkeammat kuin vuotta aiemmin. Liettuassa hinnat puolestaan laskivat 1,0 %. Inflaatiovauhtia Baltiassa hidasti kilpailun lisääntyminen varsinkin

kaupan alalla. Toisaalta Viron ja Liettuan euroon si-
dottujen valuuttojen kallistuminen dollariin nähden
hillitsi tuontihintojen nousua. Latviassa inflaatio-
vauhtia hillitsi säänneltyjen hintojen korottaminen
vain 0,6 prosentilla. Virossa säännellyt hinnat olivat
joulukuussa 7,4 % korkeammat kuin vuotta aiem-
min. Eniten nostettiin sähkön hintaa ja myös uudis-
tukset terveydenhuollossa nostivat hintoja. Latvias-
sa eniten kallistuivat koulutuskustannukset ja liiken-
nekustannukset, noin 5 %. Liettuaassa liikennekus-
tannukset nousivat 9 %, mutta useimmat tuotteet,
kuten elintarvikkeet, halpenivat viime vuonna.

Kuvio 3. Baltian maiden vuosi-inflaatio, %

Lähde: Maiden tilastoviranomaiset

Alhainen inflaatiovauhti, kilpailun lisääntyminen
pankkisektorilla ja lähestyvän EU-jäsenyyden tuo-
ma luottamus Baltian maiden talouksiin laski korko-
tasoa vuonna 2002 selvästi jokaisessa Baltian maas-
sa. Tällä hetkellä korkotasoa Baltian maissa on jo lä-
hellä EU-maiden tasoa. Matala korkotasoa, ripeä ta-
louden kehittyminen ja EU-jäsenyyden vaatimukset
monilla tuotannon aloilla lisäsivät investointeja vii-
me vuonna selvästi. Investointeja tehtiin monille ta-
louden eri aloille, kuten kaupan alalle, kuljetus- ja
viestintäsektorille sekä teollisuuteen. Investoinnit
lisääntyivät myös mm. elintarvikesektorilla, jolla on
yhä suuria vaikeuksia täyttää EU:n elintarviketuot-
tannolle asettamia vaatimuksia. Vaikka suuri osa in-
vestoinneista meni rakentamiseen, myös koneita ja
laitteita samoin kuin kulkuvälineitä hankittiin pal-
jon.

Ongelmana suuret kauppataseen vajeet

Vaikka kotimaisen kulutuksen kasvu ruokki kotimais-
ta tuotantoa, merkittävä osa kulutuksesta heijastui
tuonnin kasvuna. Tuonnin reipas kasvu samaan ai-
kaan kun vienti on kärsinyt EU-maiden talouskas-
vun hiipumisesta kasvatti Baltian maiden perinteis-
estikin melko suuria kauppataseen vajeita. Latvia ja
Liettua onnistuivat osin välttämään ongelmat EU-
maissa suuntaamalla vientiään enemmän Venäjälle ja
muihin IVY-maihin. Heikointa kehitys on ollut Vi-
rossa, jonka tärkeimmät vientituotteet, koneet ja lait-
teet (varsinkin matkapuhelimet ja näiden osat) koh-
tasivat viime vuoden alkupuolella suuria hankaluuk-
sia. Alihankintateollisuuteen perustuva vienti näytti
Virolle näin nurjan puolensa, kun suhdannevaihtelu
muualla maailmassa sekä yksittäisten yritysten vai-
keudet supistivat Viron vientiä selvästi ja heikensi-
vät maan ulkoista tasapainoa. Viron onneksi viennin
kasvu jatkui useimmilla muilla aloilla ja koko viennin
arvo oli tammi-marraskuussa vain 3 % pienempi kuin
vuotta aiemmin. Tuonti kasvoi samaan aikaan 5 %.
Koneiden ja laitteiden ohella Viron tärkeimpiä vienti-
tuotteita ovat puu ja puutuotteet, tekstiilit ja huone-
kalut. Viron vientisektorin vaikeuksia lisäsi osal-
taan se, että Viro ei Latvian ja Liettuan tavoin kyen-
nyt lisäämään vientiään Venäjälle ja muihin IVY-mai-
hin kysynnän hiipuessa EU-alueella. Osasyynä tä-
hän saattoivat olla kaksinkertaiset tullit, joita Venäjä
virolaistuotteille edelleen soveltaa. IVY-maiden osuus
Viron viennistä on vain noin viisi prosenttia.

Myös Latvian tärkeimmän vientituotteen, puun
ja puutuotteiden, kasvuvauhti hidastui hieman viime
vuonna. Sen sijaan metallituotteiden ja elintarvikkei-
den viennin kasvu oli ripeää. Latvian vienti oli tam-
mi-marraskuussa 12 % suurempi kuin vuotta aiem-
min. Kauppataseen vajetta kuitenkin kasvatti tuon-
nin arvon lisääntyminen lähes viidenneksellä. IVY-
maihiin Latvian viennistä menee kymmenesosa.

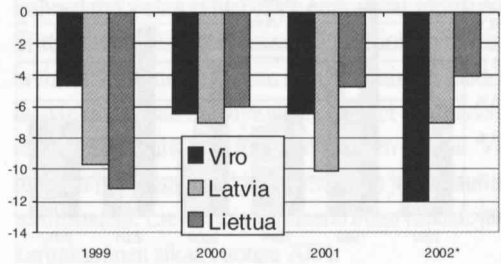
Liettuan tärkeimmän vientituotteen, jalostetun
öljyn, vienti väheni viime vuonna johtuen edellä mai-
nituista Mazeikiu Naftan vaikeuksista. Useimmilla
muilla aloilla kasvu oli kuitenkin nopeaa. Esimerkik-
si käytettyjen autojen korjaaminen ja niiden välittä-

minen Keski-Euroopasta IVY-maihin lisääntyi selvästi, samoin metallituotteiden vienti. Liettuan viennin arvo oli tammi-marraskuussa 10 % suurempi ja tuonnin arvo 12 % suurempi kuin vastaavana ajankohtana vuonna 2001. Liettuan viennistä EU-maihin meni viime vuonna lähes puolet ja IVY-maihin noin viidennes.

Osan kauppataaseen vajeesta Baltian maat ovat kattaneet palvelutaseen ylijäämällä, joka juontuu lähinnä transito-liikenteen tuotoista. Eniten Baltian kautta kuljetetaan Venäjältä Länsi-Eurooppaan öljyä ja öljytuotteita, mutta myös suuria määriä mm. kivihiiltä, metalleja ja lannoitteita käsitellään Baltian satamissa. Viime vuonna Baltian maiden suurimmaksi satamaksi nousi Tallinna ohi latvialaisen Ventspilsin. Tallinnan satama käsitteli viime vuonna 38 miljoonaa tonnia rahtia eli lähes viidenneksen enemmän kuin vuonna 2001. Ventspilsin kautta rahtia kulki 29 miljoonaa tonnia, eli noin neljäsos vähemmän kuin edellisvuonna. Rahdin määrän väheneminen johtui lähinnä öljyn ja öljytuotteiden kuljetusten väheneemisestä. Riian sataman kautta rahtia kulki 18 miljoonaa tonnia ja Liettuan Klaipedan kautta 20 miljoonaa tonnia eli 15 % enemmän kuin vuotta aiemmin.

Viron keskuspankin kuukausitilastojen mukaan vaihtotaseen vaje kasvoi tammi-marraskuussa noin 12 prosenttiin BKT:sta. Samaan aikaan Latvian vaihtotaseen vaje oli 7 % BKT:sta, ja Liettuan vaje supistui 4 prosenttiin BKT:sta. Perinteisesti Baltian maat ovat rahoittaneet pääosan vaihtotaseen vajeistaan suorilla ulkomaisilla sijoituksilla. Niiden katsotaan olevan "turvallinen" keino rahoittaa vaihtotaseen vajeita, sillä suora ulkomainen sijoitus on yleensä pitkäaikainen sijoitus, johon sijoittaja on sitoutunut pidemmäksi aikaa, ja jonka myynti ei onnistu hetkessä kuten esimerkiksi arvopapereiden myynti osamarkkinoilla.

Kuvio 4. Baltian maiden vaihtotaseen vajeet, % BKT:sta

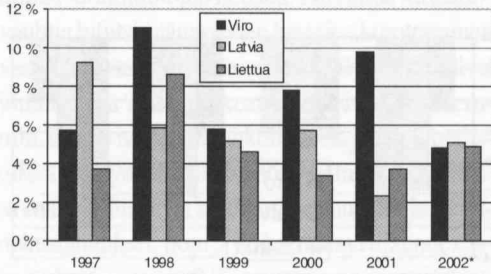
*) Vuoden 2002 tieto tammi-marraskuulta

Lähde: Maiden keskuspankit

Eniten suoria ulkomaisia sijoituksia Baltian maissa on tehty viestintäsektorille, vähittäiskaupan alalle, rahoitussektorille ja teollisuuteen. Ruotsalaisyritykset ovat olleet aktiivisimpien joukossa kaikissa Baltian maissa sijoitusten määrällä mitattuna. Viroon huomattavia sijoituksia ovat tehneet myös mm. suomalaisyritykset. Saksalaiset ja tanskalaiset yritykset taas ovat investoineet paljon Latviaan ja Liettuaan. Monet suurimmista yksittäisistä ulkomaisista sijoituksista ovat liittyneet yksityistämishankkeisiin, vaikka myös ns. greenfield-investointeja on Baltian maihin tehty.

Viime vuonna ulkomaisten suorien investointien virta pysyi vakaana Latviaan ja Liettuaan, jotka pystyivät kattamaan vaihtotaseen vajeensa lähes täysin näillä sijoituksilla. Sijoitusten määrä Viroon kuitenkin väheni selvästi. Osittain syynä sijoitusten vähenemiseen on yksityistämishankkeiden loppuminen. Tilannetta heikensi vahva sijoitusten virta Viirosta ulkomaille, kun kansainväliset yritykset laajensivat toimintaansa Viirosta käsin Latviaan ja Liettuaan. Viiroon tulleiden sijoitusten nettovirta jäi tammi-marraskuussa alle 3 %:iin BKT:sta, ja Viro joutui turvautumaan muihin rahoitusmuotoihin kattaakseen suuren vaihtotaseen vajeensa. Vajetta paikattiin mm. Viron valtion ja Eesti Energian kesällä liikkeelle laskevilla eurobondeilla.

Kuvio 5. Suorien sijoitusten virta Baltian maihin, % BKT:sta

*) Vuoden 2002 tieto tammi-marraskuulta

Lähde: Maiden keskuspankit

Pankkiluottojen kasvu nopeaa

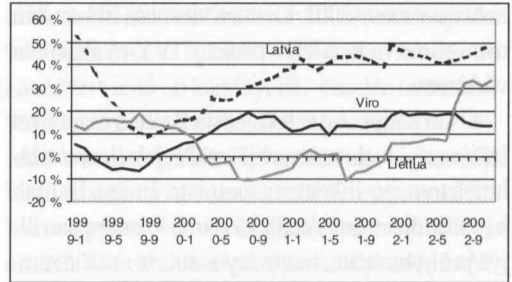
Viron keskuspankki ilmaisi syksyllä huolestuneisuutensa kasvavan vaihtotaseen vajeen vuoksi. Keskuspankki vaati Viron hallitusta hillitsemään kotimaista kysyntää finanssipolitiikkaa tiukentamalla. Julkisen sektorin menoja kuitenkin lisättiin viime vuonna kahdella lisäbudjetilla, kun ripeä talouskehitys kasvatti verotulot selvästi ennako-odotuksia suuremmiksi. Keskuspankin mukaan löyhä finanssipolitiikka kannusti tuonnin lisäämiseen ja oli siten osasyynä suureen vaihtotaseen vajeeseen.

Viron valuuttakatejärjestelmässä keskuspankillla ei itsellään ole käytössään kovin vahvoja lääkkeitä tuonnin hillitsemiseksi. Yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa Viron keskuspankki pyrki hillitsemään luotonannon kasvua siirtämällä virolaispankeista pois valtion varoja. Toimenpiteen vaikutusten arveltiin jäävän melko vähäisiksi, mutta luotonannon kasvuvauhti hidastui hiukan syksyllä. Pankkien lainakanta oli marraskuun lopussa 15 % suurempi kuin vuotta aiemmin. Kotitalouksille myönnetty lainat ovat edelleen kasvaneet reilusti.

Vahva luotonannon kasvu sävytti viime vuotta myös Latviassa ja Liettuaissa. Nopeimmin lainakanta kasvoi Latviassa, jossa yksityisyrityksille myönnettyjen lainojen määrä oli marraskuussa 41 % suurempi kuin vuotta aiemmin. Kotitalouksille myönnettyt lainat lisääntyivät peräti 80 %. Liettuaissa yksityiselle sektorille myönnettyjen lainojen määrä oli marraskuun lopussa kolmanneksen suurempi kuin

vuotta aiemmin.

Kuvio 6. Yksityiselle sektorille myönnetty pankkilainat, %-muutos edellisestä vuodesta

Lähde: Maiden keskuspankit

Lainojen kasvun taustalla on useita syitä. Ensinnäkin korkotaso Baltian maissa laski viime vuoden kuluessa selvästi, eivätkä lainojen korot ole enää paljoakaan euroaluetta korkeampia. Korkoja alensi mm. se, että sijoittajat katsoivat riskien Baltian maissa, kuten muissakin EU-hakijamaissa, vähentyneen. Toisaalta myös pankkien välinen kilpailu lisääntyi Baltian maissa viime vuonna selvästi ja se johti korkomarginaalien pienenemiseen. Palkkojen nousu taas mahdollisti aktiivisten asuntomarkkinoiden synnyin ja monet kotitaloudet ovat ottaneet asuntolainaa. Kasvuluvut varsinkin asuntolainamarkkinoilla ovat erittäin korkeita siksikin, että lainojen lähtötaso oli erittäin alhainen vaikkapa EU-maihin verrattuna.

Lainojen nopea kasvu on huolestuttanut joitakin asiantuntijoita. On kuitenkin huomattava, että lainakannat ovat Baltian maissa edelleen erittäin pienet vaikkapa Suomeen verrattuna. Suhteellisesti eniten luottoja on myönnetty Virossa, jossa luottojen määrä suhteessa bruttokansantuotteeseen on noin 50 prosenttia. Kannattaa myös pitää mielessä, että pankkisektori ja sen antamat luotot ovat Baltian maissa useimmille pienille ja myös monille keskisuurille yrityksille ainoa mahdollinen ulkopuolinen rahoituskeino. Baltian maiden rahoitustarkastuksia on viime vuosina kovasti uusittu kansainvälisen yhteistyönkin avulla ja niiden uskotaan toimivan tehokkaasti. Huolimatta lainojen nopeasta kasvusta hoitamattomien luottojen osuus on pysynyt kaikissa Baltian maissa alhaisena ja pankkien vakavaraisuus on edelleen hyvä. Asuntojen hinnat ovat nousseet tuntu-

vasti joillakin alueilla, kuten Tallinnassa, mutta selviä merkkejä talouden ylikuumentumisesta tällä saralla ei ole havaittu. Tosin asuntojen hintojen seuranta vaikeuttavat melko puutteelliset tilastotiedot. Kun merkkejä lainamarkkinoiden ylikuumentumisesta ei siis juurikaan ole näkyvissä, uskotaan luottojen määrän kasvun liittyvän Baltian maiden talouksien lähentymiseen EU-alueen kanssa. Joka tapauksessa lainojen kasvua on syytä seurata hyvin tiiviisti.

EU ja NATO lisäävät valtion menoja

Tarkkoja lukuja viime vuoden budjettien toteutumisesta ei ole vielä saatavilla. Ennakkotietojen mukaan odotettua suuremmat verotulot kasvattivat Viron julkisen sektorin ylijäämän noin prosenttiin BKT:sta. Alustavat arviot Latvian budjetin toteutumisesta eivät ole yhtä kannustavia. Latvian julkisen sektorin vajeen arvellaan ylittäneen reilusti IMF:n kanssa sovittu yläraja 1,8 % BKT:sta. Edellisen hallituksen sopimat kertaluonteiset korvaukset mm. kuivuudesta kärsineille maanviljelijöille ja Euroviisu-laulukilpailun järjestäjille sekä Riian kaupungin suuri vaje kasvattivat julkisen sektorin vajeen noin 2,5 %:iin BKT:sta. Liettuassa julkisen sektorin vajeen uskotaan pysytelleen IMF:n kanssa sovitun ylärajan, 1,5 % BKT:sta, alapuolella.

Lähi vuosina Baltian maiden julkisen sektorin menoja lisäävät selvästi valmistautuminen EU- ja NATO-jäsenyyksiin. NATO-jäsenyysneuvotteluissa Baltian maat ovat sitoutuneet nostamaan puolustusmenonsa kahteen prosenttiin maiden BKT:sta. EU-jäsenyyden tuomien velvoitteiden odotetaan kasvattavan valtion menoja 3-5 % BKT:sta vuosittain lähivuosien ajan. Vaikka Baltian maiden EU:lta saamat tulonsiirrot ovat huomattavasti suuremmat kuin Baltian maiden EU:lle suorittamat maksut, suuri osa tuista menee suoraan esim. maanviljelijöille ja alueille, eikä valtion budjettiin. Ylimääräisiä menoja valtion budjetille koituu mm. ympäristövaatimusten täyttämisestä sekä infrastruktuurin ja hallinnon uusimisesta. Valtion osuus EU-rakennerahastojen hankkeissa on myös huomattava.

Samanaikaisesti Baltian maat alkavat valmistautua väestön ikääntymiseen uudistamalla eläkejärjes-

telmiään. Uudistukset pitävät sisällään pakollisten eläkerahastojen rakentamisen nykyisen järjestelmän rinnalle, jossa palkansaajien maksamat eläkemaksut kuluvat nykyisten eläkeläisten etujen maksamiseen. Siirtymävaiheessa uudistus tietää valtiolle huomattavia lisäkustannuksia, kun samanaikaisesti joudutaan sekä maksamaan nykyiset eläkkeet että kasvatamaan eläkerahastoja tulevien vuosien varalle. Virossa ja Latviassa uusi järjestelmä on jo aloittanut toimintansa, Liettuassa vapaaehtoinen rahastojen kartuttaminen alkaa vuonna 2004.

Viron ja Liettuan kuluvalle vuodelle laatimat budjetit ovat alijäämäisiä. Viron parlamentti hyväksyi alijäämäisen budjetin nyt ensi kerran. Alijäämä (0,3 % BKT:sta) johtuu hallituksen mukaan lähinnä eläkeuudistuksen tuomista lisämenoista. Liettuan julkisen sektorin alijäämän ennakoitaan pysyvän viime vuoden tasolla, noin 1,5 % BKT:sta. Latvian uusi hallitus antaa oman budjettiehdotuksensa parlamentin käsittelyyn vasta helmikuussa. Hallitus on varoittanut ensi vuoden vajeen kasvavan jopa 3 %:iin BKT:sta. Syynä suureen budjettivajeeseen ovat edellä mainitut menopaineet sekä vuoden alussa voimaan tulleet yritysten voittoveron ja sosiaalimaksujen alennot, jotka vähentävät valtion tuloja.

Yksityistäminen loppusuoralla

Viron yksityistämishankkeet alkavat olla jo koko lailla loppusuoralla. Liettualla ja Latvialla on kuitenkin vielä jäljellä useita suuria ja hankaliakin yksityistämishankkeita. Latvia sai viime vuonna päätökseen mm. kaasuyhtiö Latvijas Gazen ja suurvarustamo LASCON yksityistämisen. Kuluvana vuonna on tarkoitus edetä ainakin valtion hallussa olevien omistussuuksien myynnissä öljy-yhtiö Ventspils Nafassa ja puhelinyhtiö Lattelekomissa. Energiayhtiö Latvenergon yksityistämisessä ei ole vielä edistytty. Yksityistämisviranomaiset ovat tehneet oman esityksensä säästöpankki Latvijas Krajbankan yksityistämisestä.

Liettuan valtio myi viime vuonna viimeiset omistussuutensa pankkisektorilla. Tänä vuonna on tavoitteena saada päätökseen kaasuyhtiö Lietuvos Dujosin yksityistäminen, joka käynnistyi viime ke-

väänä, kun reilu kolmannes yhtiöstä myytiin saksalaisyhtiöille. Toista 34 prosentin omistusosuutta ollaan parhaillaan kauppaamassa venäläiselle kaasuntoimittajalle. Osuuden hinnasta ei kuitenkaan ole päästy sopuun ainoan tarjouksen jättäneen ostajaehdokkaan, Gazpromin, kanssa. Kuluvana vuonna Liettuan hallituksen tavoitteena on edistyä myös viiteen erilliseen yksikköön jaetun energiayhtiön Lietuvos Energijan myynnissä. Lisäksi tarjouskilpailu Liettuan lentoyhtiöstä alkaa helmikuussa.

EU-jäsenyys lähestyy

Baltian maat saivat EU-jäsenyysneuvottelunsa päätökseen joulukuussa ja ne kuuluvat siihen kymmenen maan ryhmään, jotka EU kutsui jäsenikseen 1.5.2004 alkaen. Neuvottelujen loppusuoralla Baltian maat onnistuivat lisäämään maatalouden tuotantokiintiöitään sekä pääsivät sopuun jäsenyyteen liittyvistä budjettiasioista. Vuosien 2004-2006 aikana Viro saa komission laskelmien mukaan rahoitusta EU:lta 0,5 miljardia euroa, Latvia 0,8 miljardia euroa ja Liettua 1,4 miljardia euroa enemmän kuin mitä maat maksavat EU:n yhteiseen budjettiin. Asukasta kohden tuen määrä on suurin Liettuassa, 390 euroa. Asukasta kohden lasketun tuen määrä Virossa on 360 euroa ja Latviassa 350 euroa. Liettuan suurempi tuki liittyy Ignalinan ydinvoimalan kahden reaktorin sulkemisiin, jotka Liettua lupasi toteuttaa vuoteen 2009 mennessä. Baltian maat saavuttivat jäsenyysneuvotteluissa useita merkittäviä siirtymäaikoja, joista suurin osa liittyy maatalouteen. Kaikki uudet hakijamaat saivat seitsemän vuoden siirtymäajan maatalousmaan myynnille ulkomaalaisille. Viro sai luvan suojata kilpailulta palavaa kiveä käyttävän energia-sektorinsa vuoden 2012 loppuun asti.

EU-jäsenyyden ei uskota tuovan Baltian maiden talouteen äkillisiä muutoksia. Maat ovat jo avanneet markkinansa ja rahoitussektorinsa suurelta osin ulkomaiselle kilpailulle. Jäsenyyden odotetaan kuitenkin parantavan maiden liiketoimintaympäristöjä

varsinkin lainsäädännön ja julkisen hallinnon osalta. Niinpä ulkomaisten suorien sijoitusten uskotaan yhä lisääntyvän varsinkin teollisuudessa. Kilpailu kovennee ainakin rahoitus- ja vähittäiskaupparektorilla, kun ulkomaisten pankkien ja kauppaliikkeiden palvelut tulevat paremmin saataville. Ennakkoon yksi suurimmista epävarmuuksista liittyy työmarkkinoiden sopeutumiseen. Palkkatason uskotaan edelleen nousevan ripeästi ja pikku hiljaa lähestyvän EU-maiden keskiarvoa. Tosin kiinnittämisen arvellaan kestävän vielä vuosikymmeniä. Uusien jäsenmaiden työvoiman vapaalle liikkuvuudelle nykyiset jäsenmaat voivat soveltaa enintään seitsemän vuoden siirtymäaikaa. Ennakkoon ainakin Ruotsi, Tanska ja Iso-Britannia ovat kuitenkin ilmoittaneet avaavansa työmarkkinat uusien jäsenmaiden kansalaisille välittömästi. On mielenkiintoista nähdä, kuinka monet Baltian maiden asukkaista ovat loppujen lopuksi kiinnostuneita lähtemään muihin EU-maihin töihin.

Baltian maat järjestävät EU:iin liittymisestä kansanäänestyksen. Liettuassa äänestetään luultavimmin 11. toukokuuta, Virossa 14. ja Latviassa 20. syyskuuta. Kyselyjen mukaan kaikissa Baltian maissa enemmistö asukkaista kannattaa EU-jäsenyyttä. Marraskuussa tehdyn kyselyn mukaan EU-jäsenyyttä kannatti Virossa 57 %, Latviassa 46 % ja Liettuassa 68 % kyselyyn vastanneista.

Jatkuuko talouskasvu vuonna 2003?

Baltian maat suhtautuvat luottavaisesti siihen, että nopea talouskehitys jatkuu myös kuluvana vuonna. Kotimaisen kysynnän odotetaan toimivan vastakin talouskasvun veturina. Toisaalta palkkojen nousu ja työttömyyden alentuminen voivat hidastua selvästikin, jos epävarmuus viennin suhteen jatkuu pitkään. Lähestyvä EU-jäsenyys lisää kiinnostusta Baltian maihin, ja niinpä investointien ja myös matkailun alueelle odotetaan lisääntyvän.